

DIE TAALVRAAGSTUK TYDENS UNIE (II).

By die behandeling van dié verslag op 17 Maart het kol. Crewe die volgende voorstel ingedien, wat aanvaar is. Dit lê sekere beginsels neer vir die laer standerds en ander beginsels vir die hoër standerds en vorm die grondslag van die finale verslag.

- (a) In die elementêre standerds moet die reël wees onderwys in en deur die huistaal, maar ouers kan eis dat aan hulle kinders die tweede taal as vak geleer word en dat dit ook geleidelik as tweede voertaal gebruik sal word in ooreenstemming met die kind se intelligensie.
- (b) Bokant St. IV moet daar voorsiening gemaak word vir onderwys in albei tale, sodat die ouer een van die twee as vak en een as uitsluitende voertaal vir sy kind kan kies of albei tale as vak sowel as medium. Waar die ouers geen keuse uitoefen nie, moet die kind in en deur die taal wat hy die beste ken en verstaan, onderwys word, en sover moontlik moet die tweede taal ook as vak onderwys en as medium gebruik word.

Daar is ook besluit om die vier onderwyshoofde te raadpleeg oor die praktiese uitvoering van dié voorstel, terwyl genl. Beyers en die heer Freemantle hulle die reg voorbehou het om 'n minderheidsverslag in te dien 25).

In hul voorlopige verslag van 23 Maart 26) het die vier onderwyshoofde op die volgende moeikhede gewys i.v.m. die praktiese toepassing van die eerste besluit, (a):

- I. (1) Vir die groot aantal kinders wat op die oomblik deur die druk van omstandighede deur die tweede taal onderwys word, sal so 'n verandering van voertaal opvoedkundig nadelig wees, en dit sal ook groot plaaslike ontevredenheid veroorsaak.
- (2) In talryke gevalle is die minderhede in 'n klas of skool so klein dat aparte voertale onuitvoerbaar sal wees.
- (3) Daar is gevalle waar dit moeilik sal wees om presies die huistaal vas te stel.
- (4) Daar is ook etlike gevalle waar 'n nie-amptelike taal soos Duits die huistaal is en die tweede taal een van die offisiële tale.

II. Wat (b) betref,

(1) bring die vryheid van keuse 5 moontlike alternatiewe in elke klas bokant st. IV mee, wat organisatories natuurlik onuitvoerbaar is, terwyl

(2) daar nie voorsiening gemaak word vir die mees gewilde kombinasie nie, nl. die twee tale as vak en Engels as voertaal.

III. (1) Daar word ook nie voorsiening gemaak vir 'n tydperk waarin dié veranderinge moet plaasvind nie, nog minder vir

(2) enige diskresionêre mag van die Departement vir buitengewone gevalle.

Na aanleiding van hierdie tussentydse verslag is die vier Departementshoofde toe verder versoek om aanbevelings te maak om die genoemde moeilikhede te bowe te kom en om ook voorsiening te maak vir die opleiding van onderwysers in die gees van die besluite 27). Op 27 Maart het hulle dus die volgende aanbeveel 28):

I. Eers het hulle 'n paar bykomende voorstelle aan die hand gegee, o.m.

(1) dat enige moontlike verandering geleidelik en van onder af moet geskied om nie die kinders opvoedkundig te belemmer nie; en dat

(2) in geval van moeilikheid van toepassing van die bepalings die Departement die mag moet hê om die saak te beslis, terwyl dit ook sy plig sal wees om te sien dat die bepalings sover doenlik uitgevoer word.

II. I.v.m. besluit (a), nl. tot st. IV, beveel hulle die volgende aan:

(1) In geval van minderhede van 15 en meer moet daar vir hulle voorsiening vir huistaal-onderwys gemaak word as die ouers dit verkies.

(2) Vir minderhede onder 15 moet daar so veel moontlik deur middel van 'n tweetalige onderwyser voorsiening gemaak word.

(3) In gevalle van twyfel omtrent die kind se huistaal moet die hoofonderwyser in oorleg met die ouer daaroor besluit, sodat dit in ooreenstemming met die opvoedkundige belange van die kind is.

(4) In gevalle waar die huistaal nie een van die amptelike tale is nie, sal gehandel word volgens (1) en (2) hierbo.

III. Insake besluit (b), nl. bokant st. IV, beveel hulle die volgende aan:

- (1) Wat medium betref, moet net één van die drie alternatiewe in 'n skool toegelaat word:
  - (a) Engels as voertaal,
  - (b) Hollands as voertaal,
  - (c) Engels as voertaal in party vakke en Hollands in ander, behalwe dat daar in gevalle bokant 10 by (a) en (b), d.w.s. by enkelmediumskole, voorsiening vir onderwys in een of meer vakke deur die minderheidstaal gemaak moet word waar die ouers dit begeer.
- (2) In die geval van (i) klein minderhede onder 10 in sodanige skole moet die moeilikheid gedeeltelik deur 'n tweetalige onderwyser opgelos word; terwyl (ii) groter minderhede onder 10 soveel moontlik na 'n ander skool vervoer moet word.
- (3) In die geval van (c), nl. dubbelmediumskole, moet die Departement, met behoorlike inagneming van die wense van die ouers, besluit watter en hoeveel vakke deur die twee tale onderskeidelik onderwys sal word.
- (4) Is 'n skool se voertaal eenmaal vasgestel, mag 'n verandering nie aangebring word tensy om die mees gegronde redes nie.

IV. Met betrekking tot die opleiding van onderwysers beveel hulle die volgende aan 29):

- (1) Albei tale moet in die opleidingskursus en eksamens vir alle onderwysersertifikate ingesluit word, behalwe in die geval van die hoogste sertifikaat, waar die eksamen van suiwer professionele aard is.
- (2) In elke eksamen sal daar 'n hoër en 'n laer toets wees, mondeling sowel as skriftelik.
- (3) Sover moontlik sal die twee hoër en die twee laer toetse onderskeidelik op dieselfde peil wees en ewe veel punte tel.
- (4) 'n Kandidaat moet in minstens een van die hoër toetse slaag.
- (5) Elke kandidaat kan sy eksamenvoertaal kies.
- (6) Op die sertifikaat sal aangedui word of die kandidaat die hoër of die laergraad behaal het.
- (7) Bostaande bepalings sal alleen geld vir nuwe kandidate.
- (8) Geen diensdoende eentalige onderwyser sal om dié rede gepenaliseer word nie.

By die behandeling van die hersiene konsepverslag op 10 April het kol. Crewe voorgestel dat die werksaamhede eers gestaak word totdat hulle van die parlement verdere mag ontvang het om die kwessie van die aparte skole in die Vrystaat te behandel. Die Engelse lede het hom gesteun, maar die voorstel is deur die Afrikanerlede en die voorsitter se beslissende stem verwerp. Ook genl. Beyers het sekere wysigings in die gees van sy vroeëre amendement voorgestel, maar dié is ook afgestem 30).

Die diepgaande prinsipiële verskille tussen die Engelse en die Afrikaners oor hierdie kwessie het op 17 April, toe die konsepvoorstel eindelijk finaal behandel is, tot 'n dramatiese hoogtepunt opgeloopt en gekristalliseer in twee merkwaardige verklarings van die twee kante onderskeidelik wat vir ons die gees waarin die bespreking plaasgevind het en die kompromis-ooreenkoms wat eindelijk bereik is, duidelik teken. Van Afrikanerkant het eers genl. Hertzog 'n skriftelike verklaring ingedien waarin hy verklaar dat genl. Beyers se minderheidsverslag s.i. opvoedkundig veel gesonder en baie meer in ooreenstemming met die sienswyse van die oorgrote meerderheid Afrikaners in die Vrystaat is, wat hulle ook nie by al die aanbevelings van die meerderheidsverslag sal neerlê nie; dat daar sover sy kennis strek, nooit vóór die komiteestadium enige beswaar teen moedertaalonderwys, as vak of as voertaal, was nie, en dat hy dit dus baie duidelik en beslis wil stel dat hy die meerderheidsverslag alleen op die volgende voorwaardes onderteken, nl. (1) dat hy onder geen omstandighede enige voorstel sal steun wat teen die aanbevelings van genl. Beyers se minderheidsverslag gaan nie; (2) dat hy die meerderheidsverslag in die Vrystaat sal aanbeveel alleen insoverre dit ooreenstem met genl. Beyers se aanbevelings en (3) dat hy dus die meerderheidsverslag alleen onderskryf as 'n moontlike oplossing onder huidige omstandighede 31).

As reaksie het kol. Crewe daarop namens homself en die here Duncan, Robinson en Botha óók 'n skriftelike verklaring ingedien om te sê dat hulle tot dusver bereid was om die meerderheidsverslag sonder voorbehoud te onderskryf, maar dat genl. Hertzog se verklaring hulle nou noodsaak om te sê dat ook hulle die meerderheidsverslag alleen as 'n kompromis aanvaar het wat, indien dit in al die provinsies aangeneem en getrou uitgevoer word, kan dien as grondslag vir 'n bevredigende oplossing. Dit moet duidelik verstaan word dat hulle die verslag alleen op dié voorwaarde aanvaar, maar dat hulle nog by hulle standpunt bly dat die werklike oplossing van die vraagstuk lê in die vrye keuse van die ouer dwarsdeur die skoolkursus soos deur kol. Crewe se voorstelle van 24 Februarie beliggaam 32).

Daarna en in hierdie gelaaide atmosfeer is die konsepverslag met genl. Beyers se teenstem aanvaar, en het die gordyn ná die eerste spannende bedryf van die taaldrama in die Unie 'n kort oomblikkie gesak.

Die verslag is op 24 April deur die Minister van Onderwys aan die parlement voorgelê, wat voorgestel het dat dit aangeneem word as 'n leidraad vir die provinsies 33). Wat die eerste deel betref, nl. oor ongelukheid en verpligting in die bestaande onderwysstelsels (parr. 1—6), is dit, behoudens een of twee minder belangrike toegewings, dieselfde as die eerste deel (parr. 1—7) van die Minister se konsepverslag van 2 Maart (vgl. hierbo).

Ook die tweede deel van die verslag, nl. die aanbevelings, is in dieselfde gees soos die Minister se konsepverslag, kol. Crewe se voorstel van 17 Maart en die praktiese wenke van die vier onderwyshoofde van 27 Maart (vgl. hierbo). Daar word naamlik aanbeveel dat, met die oog op art. 137 van die grondwet, die opvoedkundige belange van die kind, en die landsomstandighede, die volgende as **beginsels** i.v.m. die twee tale in die land se onderwysstelsel sal geld:

- (i) Tot en met st. IV sal onderwys in en deur die huistaal geskied, maar ouers sal die reg hê om te eis dat hulle kinders onderrig in die tweede taal as vak sal kry en dat dit ook as voertaal geleidelik ingevoer en later, na gelang van die kind se intelligensie, gereeld as tweede voertaal gebruik sal word (par. 7(A) 34).
- (ii) Ná st. IV moet daar vir onderrig in albei tale voorsiening gemaak word, sodat ouers één taal as vak en één as voertaal of albei as vak sowel as voertaal vir hulle kinders kan kies. Waar die ouer nie van die reg tot keuse gebruik maak nie, moet die medium die taal wees wat die kind die beste ken en verstaan, en sover moontlik moet ook die tweede taal as vak onderwys en as medium gebruik word (par. 7(B) 35).

Die aanbevelings kom dus daarop neer dat dit die beginsel van moedertaalonderwys verpligtend maak vir die laerskool tot st. IV, maar dat die aanleer van die tweede taal—wat in die praktyk eintlik beteken het Hollands—nie verpligtend sou wees nie. M.a.w. die doel van die komitee en van die Unieparlement was om alle moontlike verpligting t.o.v. die tweede taal uit die weg te ruim 36)—'n oorwinning vir die Engelse standpunt en strewe en teen die Afrikanerstandpunt, wat verpligte tweetaligheid wou hê.

Vir die **praktiese** uitvoering beveel die komitee vir (i), d.w.s. gemengde laerskole tot st. IV, die volgende aan:

- (a) parallelklasse waar die organisasie dit toelaat;
- (b) verpligte parallelklasse in alle gevalle war die minderheidsgroep minstens 15 beloop; en eers dan, as laaste alternatief,
- (c) onderwys deur tweetalige onderwysers, d.w.s. gesamentlike dubbelmediumklasse, in gevalle waar ander voorsiening nie moontlik is nie.

M.a.w. tot st. IV sou die reël wees gesamentlike **skole** maar aparte **klasse** sover moontlik, om moedertaalmedium vir elke seksie te verseker.

(ii) Bokant st. IV moes daar vir drie soorte **skole** voorsiening gemaak word:

- (a) oorwegend Engelsmediumskole;
- (b) oorwegend Hollandsmediumskole en
- (c) dubbelmediumskole, waar Engels die voertaal in party vakke en Hollands die medium in ander vakke sou wees.

(iii) In hierdie aparte enkelmedium**skole** bokant st. IV moes daar vir moontlike minderheidsgroepe wat moedertaalonderwys eis en vir wie daar glad geen ander skool bekombaar was nie, voorsiening gemaak word deur middel van parallel- of dubbelmedium**klasse** net soos by skole fot st. IV, behalwe dat die minimum hier 10 leerlinge sou wees i.p.v. 15.

(iv) In die geval van dubbelmediumskole sou die plaaslike bestuur met inagneming van die wense van die ouers en die kind se opvoedkundige belange en onderworpe aan die goedkeuring van die Departement, bepaal watter en hoeveel vakke deur Engels en Hollands onderskeidelik onderwys sou word. Vir moontlike minderhede wat uitsluitlike moedertaalonderwys wou hê, moes op dieselfde manier as in (iii) voorsiening gemaak word.

(v) 'n Redelike oorgangstyd van drie jaar is gelaat waarin die veranderinge geleidelik ingevoer kon word in ooreenstemming met die opvoedkundige belange van die kind.

(vi) Waar daar enige twyfel bestaan omtrent die kind se moedertaal, moes die hoofonderwyser die ouer raadpleeg, wie se beslissing finaal sou wees (par. 8 (i—vi)).

(vii) Die Departement moes toesien dat hierdie bepalings orals uitgevoer word en sou die mag hê om uitspraak te gee in gevalle van geskilpunte. Verder sou Engels en Hollands die voertaal in dié twee vakke onderskeidelik wees, behalwe dat die kind se moedertaal om opvoedkundige redes as hulpmedium gebruik kon word (par. 10), en die skoolinspeksie en -eksamens moes in ooreenstemming met hierdie

aanbevelings plaasvind en sodanig wees dat hulle dieselfde peil in albei tale verseker (par. ii).

Wat die onderwysers betref, erken die komitee met reg dat die hoedanigheid van 'n onderwysstelsel net soveel deur die personeel bepaal word as deur die wet self, en beveel hulle dieselfde punte aan as wat die vier onderwyshoofde in hul verslag van 27 Maart aan die hand gegee het (parr. 12—13) (vgl. hierbo).

Genl. Beyers 37) het daarop sy opvoedkundig gesonder minderheidsverslag, gegrond op sy voorstel van 27 Februarie (vgl. hierbo), gestel, wat in die volgende opsigte van die ander verskil 38):

- (a) Elke kind moés albei tale as vak leer, tensy die ouer spesiaal vir sy kind skriftelike vrystelling van die tweede taal eis—terwyl die meerderheidsverslag slegs die eerste taal as verpligtend stel en bepaal dat ouers spesiaal moes vra dát die tweede taal aan hulle kinders onderrig word (parr. 2, 6.i)).
- (b) I.v.m. die taal as medium wou hy dat die skeiding ná st. V sou kom i.p.v. ná st. IV, omdat dit s.i. meer opvoedkundig is (parr. 3, 6 (ii)).
- (c) In beginsel was hy ook teen die aparte reëlings vir die standerds onder en bokant st. V en wou hy as reël, veral in belang van Hollands, moedertaalonderwys in albei gevalle hê (parr. 4, 6 (iii)).
- (d) Wat onderwysers betref, wou hy dat albei tale nie alleen verpligtend sou wees nie maar dat hulle ook druipvakke sou wees (parr. 5, 6 (iv) 39).

Die Eerste Minister het sy dank aan die komiteedele betuig vir hulle werk en 'n beroep op almal gedoen om die verslag te aanvaar, wat dan ook geskied het „amid general cheers” 40).

Die taalvraagstuk in die Kaapse Provinsiale Raad.

In die Provinsiale Raadsitting van 1912 is die saak toe verder afgehandel 41). Die administrateur het 'n konsep-ordonnansie in die gees van die parlementêre verslag ingedien, maar dis andermaal deur die Engelssprekendes bekamp. In die komiteestadium het die heer F. Ginsberg (Kingwilliamstown) naamlik in verband met art. 2 (wat handel oor die taal as medium) 'n amendement voorgestel dat moedertaalonderwys tot st. IV nie verpligtend moet wees nie, maar dat die ouer die reg moet hê om een of albei tale as medium te kies, maar dis met 24 teen 21 afgestem. Behoudens 'n paar uitsonderinge was die stemming op rassegrondslag. Toe dit nie slaag nie, het die heer S. B. Kitchin (Kimberley) nog 'n laaste poging aangewend om die Engels-

sprekendes teen verpligte tweetaligheid te vrywaar en as amendement voorgestel: "Provided that this section shall not apply to schools within the Municipality of Cape Town, East London, Grahamstown, Kimberley, Kingwilliamstown and Port Elizabeth". Maar ook dié amendement is afgestem en art. 2 met 24—21 stemme aangeneem.

Artt. 4 en 5 (wat handel oor die taal as vak) het dieselfde teëkanting van Engelse kant ondervind. Weereens was die Engelssprekendes feitlik eenparig teen die verpligting dat hul kinders Hollands moet leer (d.w.s. tensy die ouer beswaar maak), maar die voorstel, wat nogmaals op 'n verdeling tussen Afrikaans- en Engelssprekendes uitgeloop het, is met 23 teen 20 stemme aangeneem. Op 16 September is die nuwe ordonansie, nr. 11 van 1912, "To Provide for the Teaching and use of the English and Dutch Languages in Public Schools", toe bekragtig en op 27 September afgekondig, kortweg bekend as die „Education (Language) Ordinance, 1912" 42).

Soortgelyke besluite is ook kort tevore in die Transvaal en die Vrystaat aangeneem. Dis opvallend dat alleen Natal, die Engelse provinsie, van sy provinsiale magte gebruik gemaak het om die verpligting van tweetaligheid, soos deur die grondwet en uniale wetgewing neergelê, nie in sy onderwys te aanvaar nie en daarmee ook die opvoedkundige beginsel van moedertaalonderwys verwerp het—en vandag nóg verwerp.

Beoordeling.

As daar een ding is wat hierdie geskiedenis duidelik bevestig, dan is dit die radikale teëstelling in lewens- en wêreldbeskouing tussen die Afrikaner en die Engelsman in hierdie land tydens Unie (en alte dikwels vandag nog), veral soos geopenbaar in die taal-, die medium-, die skool- en die rassevraagstuk. Aan die een kant wou die Engelsman 'n imperialistiese eenstroombeleid volg en van Suid-Afrika 'n onderhorige, Engels-eentalige land en volk maak met onbelemmerde vryheid vir Engels as vak en as voertaal in alle standerds op skool, sonder enige verpligting hoegenaamd om 'n tweede, „minderwaardige" taal te ken, te leer of as medium op skool of in die staatsdiens of elders te moet gebruik. Daartoe was die Engelsmediumskool, vir Afrikaans- sowel as Engelssprekendes, die beste middel, en van (veral verpligte) dubbelmedium wou die Engelsman destyds niks weet nie. Die Afrikaner, daarenteen, het 'n nasionale, tweestroombeleid voorgestaan en aangedring op onafhanklike selfbeskikkingsreg, absolute gelykheid tussen die twee rasse en tale en dus ook op verpligte tweetaligheid in alle opsigte; en die enigste metode waardeur hy d't onder die destydse omstandighede enigsins kon bereik, was om, as enigste alternatief teen die uitsluitlik

Engelse voertaal, die kompromis van dubbelmedium voor te staan, hoewel daar reeds destyds al van verskillende kante, veral by die Gereformeerde Kerk, aangedring is op uitsluitlike moedertaalonderwys in aparte enkelmediumskole.

'n Tweede saak wat 'n mens tref, is die onverpoosde en titaniese stryd tussen die twee groepe om die behoud van die skool: enersyds die wanhopige poging van die Engelsman om sover moontlik te behou wat hy al die jare gehad het, nl. eentaligheid in Engels-eentalige skole; en andersyds die ewe verbete teëstand van die Afrikaner om hom te ontworstel aan verdere denasionalisering op onderwys- en kultuurgebied, en die volgehoue stryd om die skool, waar die volkstaal, -godsdien, -geskiedenis en -kultuur vry en onbelemmerd tot hul reg sou kom. So was dit 40 jaar gelede, en so is dit vandag nog.

Dis van geskiedkundige belang om daarop te let dat dit nie die Afrikaner was nie maar die Engelse element wat hulle die heftigste en met verenigde kragte verset het teen alle pogings tot (veral verpligte) tweetaligheid in Suid-Afrika. Toe die Engelsman nog baas was, het hy eenvoudig die meerderheid se taalbelange links laat lê en hom slegs oor die belange van sy eie taal gekwel en dié op alle moontlike maniere bevorder; maar toe dit met unifikasie kom tot 'n kontraktuele verbond tussen Boer en Brit waar albei medeseggenkap sou hê, wou hy hom op generlei wyse kompromitteer tot verpligte tweetaligheid nie. Dis die Engelse wat die kwaaieste teëstand daarteen gebied het by die Nasionale Konvensie, wat die taalvraagstuk die eerste in die partypolitiek gesleep het by die eerste volksraadsverkiesing in Suid-Afrika, wat tweetaligheid die heftigste bestry het in die eerste volksraadsitting en by die verskillende stadiums van die onderwyskommissieverslae en die wetsontwerp en die konsep-ordonnansie i.v.m. die taal in die Volksraad en die Kaapse Provinsiale Raad onderskeidelik. Die hele proses is aan Engelse kant deurgaans gekenmerk deur aansienlike wrywing, bitterheid, onverdraagsaamheid en bevooroordeeldheid, waarby die Engelse onderwysersliggaam, die South African Teachers' Association (S.A.T.A.) ook kant gekies het teen die Afrikaner. So het die heer J. Anders byvoorbeeld in sy voorsittersrede op die S.A.T.A.-kongres op Mosselbaai in Junie 1910 te velde getrek teen hierdie "sledge-hammer legislation" en wou hy weet: "Are our illustrious South African public men the worse for having gone through a course of training which was practically entirely unilingual?" 43)

As dit nie was dat die Afrikanerkant in die eerste Volksraad en die Provinsiale Raad in die meerderheid was nie, dan was die uitslag van die eerste debat in dié twee Rade en die wetgewing i.v.m. die taal as

vak en as medium op skool (sowel as in die openbare lewe en in die staatsdiens) wellik heeltemal anders en was Suid-Afrika miskien nog 'n Engels-eentalige land.

Verder moet daar op gewys word dat die kompromis van 1911, soos alle kompromisse, eintlik geeneen van die twee strydende kante tevrede gestel het nie: vir die Engelsman het dit veels te ver gegaan, en hy het dit vertolk as dwang en inbreuk op sy demokratiese vryheid en „heilige regte”, terwyl dit vir die Afrikaner glad nie ver genoeg gegaan het nie omdat dit tweetaligheid nie verpligtend gemaak en hom ook nie onbepaalde moedertaalonderwys in alle opsigte gewaarborg het nie.

'n Ander punt wat benadruk moet word, is dat, toe die wetgewing tot tweetaligheid eenmaal 'n weerwil van al die teëstand van Engelse kant tog deurgevoer is, dit die Engelse S.G.O. (Thomas Muir), Onderwysdepartement, inspekteurs, onderwysers ens. was wat dit selfs toe van agter af nog beveg en die ordonnansie op allerlei maniere gesaboteer het om die uitvoering daarvan so lank moontlik te probeer vertraag, so nie te verhinder nie. Hieroor bied die “Report of the Commission . . . to inquire into . . . the ‘Language Ordinance,’ 1917” interessante leesstof (44). Vandag, 40 jaar later, is die toestand in die staatsdiens in sommige gevalle nog net so.

Hierteenoor staan die feit dat dit die Afrikaner is—wat, hoewel verdeeld, van die begin af die meerderheid in hierdie land was—wat nog altyd die mees tweetalige element was. Daardeur het hy met woord en daad getoon dat gelyke regte en tweetaligheid vir hom nie net maar op papier bestaan nie maar dat hy die ooreenkoms van sy kant ook in die praktyk wil uitleef, dikwels tot sy eie skade, terwyl die Afrikaner ook nog nooit op enige wyse die Engelse se taalregte in hierdie land self probeer aantast het nie.

Die feit moet ook beklemtoon word dat dit die Engelse was wat dubbelmediumonderwys, hoofsaaklik om politieke maar ook om opvoedkundige redes, die eerste en die kwaaieste beveg het, en dat dit eintlik die Afrikaner was wat dit wou gehad het, nie uit eie keuse nie maar omdat daar van suiwer moedertaalonderwys vir hom destyds geen sprake was nie. Gedurende die afgelope oorlogsjare het die Engelse egter om politieke redes 'n algehele bollemakiesie geslaan.

'n Laaste feit wat benadruk moet word, is dat die 1911-onderwysverslag, wat die grondslag van ons taalwetgewing op skool vorm, in elk geval dubbelmediumonderwys nie as eerste nie maar as laaste alternatief van die drie gestel het. Vir laerskole tot st. IV moes naamlik parallelmediumklasse die reël wees en dubbelmediumonderwys slegs gebruik word in gevalle waar e.g. nie moontlik was nie; terwyl in gevalle

bokant st. IV aparte enkelmediumskole die reël sou wees en dubbel-mediumskole alleen as noodhulp beskou moes word waar eg. nie uitvoerbaar was nie. Hier moet daar nog verder in die oog gehou word dat hierdie bepaling die regstreekse gevolg was van die aanbeveling van die hoofde van die onderwysdepartemente in die vier provinsies, professionele opvoedkundiges, drie van wie volslae Engelse was.

D. H. CILLIERS,
Pretoria,
31 Des. 1951.

* * *

AANTEKENINGE:

- 25) T.a.p., pp. xxix—xxxii.
- 26) T.a.p., Appendix G.
- 27) T.a.p., p. xxxiii.
- 28) T.a.p., Appendix H.
- 29) T.a.p., Appendix I.
- 30) T.a.p., pp. xxxiv—xxxvi.
- 31) T.a.p., pp. xxxviii—xxxix.
- 32) T.a.p., p. xxxix.
- 33) **Hansard**, 1910-11, pp. 2886—2899.
- 34) I.v.m. hierdie bepaling van die tweede taal as voertaal is dit van belang om daarop te let dat dr. W. J. Viljoen op die Ryksonderwyskonferensie van 1923 gesê het dat "he wished to emphasise the point that they had laid it down as a guiding principle to their inspectors that the second language should on no account be introduced as an auxiliary medium of instruction unless the pupil's knowledge was sufficient to make him profit by instruction through the medium of that language; in other words it would depend upon his practical mastery of the language" (**Report of Imperial Education Conference**, 1923, p. 182).
- 35) En dit ondanks die feit dat die Transvaalse Direkteur van Onderwys, 'n Engelssprekende, in sy aanbeveling sê: "The point is . . . that what you want is continuity of language between home and school to the extent that this is necessary to secure, as the Act says, "proper educational progress and development". The real crux of the medium question is just this" (vgl. sy antwoord, **Reports and Correspondence on . . . the English and Dutch Languages**, . . . 1910, p. 8).
- 36) Vgl. dr. Viljoen se verklaring op die Imperiale Onderwyskonferensie van 1911, **Report of the Imperial Education Conference**, 1911, App. I.

- 37) Vir die verskil tussen genl. Beyers se standpunt enersyds en dié van genll. Botha en Smuts andersyds, vgl. G. D. Scholtz: **Generaal C. F. Beyers**, pp. 118-122, 139 vlg. 153.
- 38) **Report of Select Committee on Public Education, 1911**, pp. xv-xix.
- 39) In sy lewensgeskiedenis van genl. Hertzog skrywe C. M. v.d. Heever (p. 287) dat ten gevolge van die feit dat die standpunt van absolute gelykheid en verpligte tweetaligheid, soos o.m. deur genll. Beyers en Hertzog voorgestaan, nie aanvaar is nie maar verongeluk is deur „die Engelssprekendes, bygestaan deur Afrikaners wat nie genoeg vir hulle taal voel nie”, daar in Suid-Afrika ontstaan het „Engelse eilande deur middel van privaatskole waar die ouers nie hul kinders Afrikaans wou laat leer nie”. Hierdie Engelsmediumskole het later ook gelei tot die stigting van Afrikaansmediumskole, „en toe dit uiteindelik blyk, as verkapte seën, dat die Afrikaansmediumskole geweldige vordering maak, het op menige kongres die verontwaardigde kreet opgegaan dat die Afrikaanse skole kweekneste van rassehaat is en dat enkelmediumskole afgeskaf moes word”.
- 40) Met die oog op „het nuwe tydperk in de geschiedenis van ons volk” is daar op 6 en 7 April 1911 'n studentetaalkonferensie gehou, waar daar ongeveer 'n 70 afgevaardigdes uit die drie provinsies bymekaar was. Treffende toesprake is gelewer deur proff. H. Moorrees en Blommaert, pres. Reitz, dr. D. F. Malan, die here (later dr.) N. J. v.d. Merwe en M. S. Louw, en etlike besluite ter bevordering van die Hollandse taal is geneem. (Vgl. **Studeute Taalkonferentie, 1911.**)
- 41) Vgl. **Records P.C., 1912, III**, p. 197, par. 7; p. 213, par. 8; pp. 218-221, par. 8.
- 42) **Records P.C., 1912, III, Appendix**. O.m.ook gepubliseer in **The Education Gazette** van 17/10/1912 (pp. 202-203) en 2/1/1913 (p. 581).
- 43) **The Educational News of South Africa**, Julie 1910, pp. 89-97. Vgl. ook o.m. Nov. 1910, p. 143; Jan. 1911, p. 6; Nov. 1911, p. 51; Mei 1912, pp. 67-68; Junie 1912, pp. 90-91, 102.
- 44) Vgl. ook bv. **The Cape Argus**, 9/3/1917; **The Educ. News of S.A.**, April 1917, p. 61; Nov. 1917, pp. 165-166; **Records P.C.**, p. 75, par. 4; 1918, pp. 61-62, par. 10; pp. 160-161, par. 14.
-